

УДК 37.015.311-053.5

ВАЛЕНТИНА ЦИНА

ORCID : 0000-0002-3512-1641

(Полтава)

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗРІЛОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито психолого-педагогічні засади розвитку громадянської зрілості старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів. Охарактеризовано і систематизовано важливі складники громадянської зрілості старшокласника. Обґрунтовано педагогічні технології забезпечення розвитку громадянської зрілості старшокласників у процесі навчання. Визначено структурні компоненти, критерії, показники та рівні розвитку громадянської зрілості учнів та апробовано методику їх діагностики. Розроблено та експериментально перевірено ефективність технологій розвитку громадянської зрілості старшокласників в освітньому просторі загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: *особистість, громадянська зрілість, інноваційні педагогічні технології.*

Постановка проблеми. Серед пріоритетних завдань української держави Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті визначено збереження незалежності, захист прав, свобод і соціальних інтересів народу та виховання свідомого громадянина – патріота і професіонала [6]. Зміцнити й розвинути демократичну державу можуть лише громадяни, готові самовіддано захищати й розбудовувати її, які мають людську гідність, національну самосвідомість, гуманістичну мораль, знають свої права і обов'язки й уміють цивілізовано захистити їх, сприяючи встановленню громадянського миру і злагоди в суспільстві та додержуючись законів.

Входження особистості випускників загальноосвітніх навчальних закладів до соціального середовища, рівень їхніх досягнень у реалізації освітніх функцій визначаються інтегральним показником якості особистості старшокласника - його громадянською зрілістю, яка визначає ефективність неперервного процесу та результату особистісно-професійного розвитку.

Сучасні труднощі на шляху утвердження державності (економічна криза, зниження життєвого рівня населення країни) не ведуть до піднесення громадянських почуттів. У тому числі й учнівської молоді. За даними дослідників [1], 60% старшокласників шкіл східних регіонів країни не ідентифікують себе як громадяни української держави; дещо менший відсоток таких учнів у школах західних і центральних областей. З огляду на це, виховання громадянської зрілості набуває сьогодні особливого значення. Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності [3] вказується на існування гострої проблеми і в суспільстві, і в освіті у визначення науково-теоретичних засад, змісту, напрямів, форм і методів громадянського виховання, які б цілеспрямовано й ефективно забезпечували б формування громадянина, тобто особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні чесноти, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетенція, самоактивність, творчі начала, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних педагогічних дослідженнях розглядають такі аспекти формування зрілості учнівської молоді, як: загальні особливості освітньої діяльності (О. Акімова, О. Браславська, М. Євтух, В. Коваль, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Л. Хомич); розробка й упровадження технологічного підходу в освітню діяльність (В. Беспалько, А. Грітченко, О. Коберник, О. Комар, В. Кузь, М. Мартинюк, І. Підласий, О. Пометун, Г. Селевко, С. Ткачук); структурно-функціональні аспекти зрілої діяльності (О. Андрієнко, Н. Дідик, О. Гречаник, Є. Клімов, М. Лебедик, А. Маркова, К. Платонов, В. Радул, О. Темрук, Т. Хмурицька, В. Шадріков, Н. Шрамко, Г. Яворська).

Водночас питання на рівні універсальної наукової та дієвої системи формування громадянської зрілості старшокласників засобами інноваційних педагогічних технологій досі залишалося відкритим. Напрацювання сучасних досліджень є психолого-педагогічним підґрунтям для обґрунтування цілісного підходу до формування громадянської зрілості старшокласників. Результати цих досліджень дають змогу визначити феномен формування громадянської зрілості як інтегративний вияв низки її складових компонентів, пов'язаних із особливостями освітньої діяльності.

Мета статті – на основі цілісного наукового аналізу розробити теоретичні та технологічні засади дослідження, обґрунтувати й експериментально перевірити цілісну систему педагогічних технологій формування громадянської зрілості старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим практичним завданням нашого дослідження є виявлення структури й особливостей громадянської зрілості старшокласників. У контексті дослідження з'ясуємо змістову частину складових феномена «громадянська зрілість».

Аналіз підходів до поняття «зрілість» [2; 4; 11] дає нам можливість визначити її як інтегральний показник якості особистості, що включає безперервний процес і результат розвитку в людині (на різних етапах її життя) станів особистості, характеризується досягненням найвищих показників у повноцінній реалізації своїх функцій, якісних характеристик і повною реалізацією та стабілізацією системних якостей зрілості особистості як показника її інтегрованості у соціальне середовище.

Категорія «громадянськість» включає поняття «громадянин» - особа, що належить до постійного населення конкретної держави, користується її захистом, має сукупність політичних прав і обов'язків. Громадянськість виступає духовно-моральною цінністю, світоглядно-психологічною характеристикою. Людини, зумовлена її державною самоідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни [3].

Аналіз наукових досліджень *громадянської зрілості* та нормативно-правових документів в галузі освіти створює підґрунтя для визначення цього феномена як тривалого періоду онтогенезу, зумовленого інтегративними вимогами й особливостями вияву на оптимальному рівні компонентів, які складають сферу життєдіяльності особистості. Контент-аналіз досліджень структури громадянської зрілості дає змогу диференціювати її загальні компоненти за такими ознаками, що характеризують людину: почуття громадянського обов'язку, патріотизм, просуспільна діяльність, інтерес до суспільно-політичного життя, участь у житті суспільства, національна та планетарна свідомість (рис. 1).

Рис. 1. Компонентний склад громадянської зрілості

Формування громадянської зрілості визначається системою ідей, побудов і принципів, які пояснюють організоване певним чином становлення особистості старшокласника, а також прогнозують у часі певні його особистісні зміни. Така система пояснюючих і прогнозуючих взаємозв'язаних ідей, побудов і принципів розглядається нами як теоретична концепція.

Пояснення та прогнозування формування громадянської зрілості визначається наявними структурними концепціями розвитку зрілості особистості, розробленими світовою персонологією у психодинамічній теорії особистості З. Фрейда, гуманістичному напрямі теорії особистості А. Маслоу та феноменологічному напрямі теорії особистості К. Роджерса й ін. [10].

Актуальність концептуального дослідження визначається необхідністю пояснення та прогнозування з допомогою наявних структурних концепцій розвитку зрілості особистості теорії формування громадянської зрілості старшокласників.

Аналітичний огляд структурних концепцій розвитку зрілості особистості з погляду їхньої ефективності для пояснення та прогнозування формування у старшокласників компонентів громадянської зрілості дає можливість сформулювати такі концептуальні висновки:

1. Громадянська зрілість особистості старшокласника визначається, за *психодинамічною теорією особистості* З. Фрейда, здатністю контролювати ситуації суспільно-політичного життя,

усвідомлювати мотиви власної поведінки і спрямовувати її за прийнятними для суспільства напрямами діяльності.

2. Виявом громадянської зрілості старшокласника, за *гуманістичним напрямом у теорії особистості* А. Маслоу, є набуття особистістю досвіду взаємоповаги, пошани, довіри та визнання, що дозволяє йому рухатися до потреб самоактуалізації – прагнути стати таким, яким він може стати за сприятливих суспільних умов, коли відчуває себе захищеним, у безпеці та може наважитися на особистісно громадянське зростання, ризикуючи, долаючи страх помилитися та відмовляючись від старих звичок.

3. Громадянська зрілість особистості визначається, за *феноменологічним підходом до розвитку особистості* К. Роджерса, ступенем прийняття старшокласником себе й інших такими, якими вони є, що зумовлюється відповідністю реального й ідеального «Я» та викликає почуття прийняття, поваги та цінності, характеризується повноцінним функціонуванням, яке передбачає реалізацію старшокласником свого потенціалу здібностей і рух у напрямку повного пізнання себе та сфери своїх переживань.

Формування громадянської зрілості старшокласників визначається оптимальним вибором педагогічних технологій, які мають певний діапазон ефективності при застосуванні у нестабільних і змінюваних умовах освітнього процесу.

У межах нашого дослідження педагогічні технології формування громадянської зрілості старшокласників розглядаються як попередньо спроектовані навчально-виховні системи, які ґрунтуються на прийнятних і перевірених практикою наукових концепціях особистісної зрілості та спрямовані на досягнення гарантованого позитивного освітнього результату в період формування громадянської зрілості учнів старших класів.

Розвиток у старшокласників громадянської зрілості здійснювався у проведеному нами дослідженні шляхом використання групи педагогічних технологій становлення безпосередності, простоти та природності, терпимості та вміння пристосовуватися із метою відмежування від негативних зовнішніх впливів. Цьому сприяли такі відібрані нами за концептуальними ознаками психодинамічної теорії особистості (З. Фрейд), гуманістичного (А. Маслоу) та феноменологічного (К. Роджерс) напрямів у теорії зрілості особистості педагогічні технології:

1. *Технологія педагогіки співробітництва* спрямована на формування рівності у правах усіх учасників освітньої діяльності, прагнення до свободи, братерських стосунків, справедливості та законності [9]. Така громадянська самоактуалізація зумовлена, за гуманістичним підходом, прагненням старшокласників до компетентного вдосконалення, що забезпечується здатністю здійснювати свою освітню діяльність найкращим чином, відповідно до індивідуальних здібностей і нахилів при виконанні під час уроків різнорівневих за складністю завдань різного характеру. Використання цієї технології забезпечило зростання на 26 % зорієнтованості старшокласників експериментальних груп на протидію корупційним діям у галузі освіти. Старшокласників, які відзначали підтримку із боку вчителів в експериментальних групах було на 12% більше, ніж у контрольних.

2. *Концепція громадянської освіти у технології її інтеграції* [5] була зорієнтованою у нашому дослідженні на формування демократичної особистості старшокласника, здатного до адаптації у соціально-політичному середовищі, терпимого та толерантного ставлення до інакодумства, а також готового до відповідальних громадянських дій. Обґрунтована гуманістичним напрямом теорії особистості спрямованість старшокласників на себе у пошуках цінностей і сенсу своєї освітньої діяльності сприяла зростанню кількості учнів із визнанням впливу учнівського самоврядування на життя школи на 20% та на 11% – із позитивним ставленням до начального закладу як до престижного закладу.

Згідно психодинамічної теорії особистості З. Фрейда формування нових громадянських якостей може здійснюватися шляхом впливу освітньо-професійного простору на особистість, що обґрунтовується, за *технологією викладання навчальних дисциплін, яка формує людину* Є. Ільїна, навчанням старшокласників за двома програмами [9]. Одну із них пропонує освітній простір загальноосвітнього навчального закладу, а іншу, здебільшого реалістичнішу, – зовнішній освітній простір місцевого соціального середовища. Під час формування громадянської зрілості необхідно враховувати обидві програми. Вплив на програму місцевого освітньо-соціального середовища повинен відбуватися в усіх формах організації навчання в освітньому просторі ЗНЗ.

Трансформація потреб освітнього простору відповідно до потреб індивіда (вияв лідерської позиції) нами обґрунтовується, за гуманістичним напрямом у теорії особистості А. Маслоу, залученням старшокласників до організації освітнього простору ЗНЗ, за *технологією Дальтон-план* Х. Паркхерст, шляхом комунікації та спілкування між усіма його учасниками, які складають план освітньої діяльності на певний період часу (тиждень, місяць або семестр) [9]. Старшокласники

складають план-зобов'язання на виконання певної навчальної роботи за самостійно визначеним обсягом (не меншим від мінімальної програми-мінімуму) із власним темпом виконання та підписуються під ним. Освітній простір дає змогу кожному учневі заглибитися у вивчення тем навчальних предметів настільки, наскільки він цього бажає.

Зосередженості на надособистісних проблемах, які стоять вище від безпосередніх проблем особистості, й усвідомлення компетентної освітньої діяльності призначенням свого життя (гуманістичний напрям у теорії особистості А. Маслоу) у системі *технологій групової роботи* забезпечується *технологією громадського огляду освітніх досягнень* у формі підсумкової атестації освітньої діяльності старшокласників [9, с. 392-393]. Громадський огляд урочисто відкривається та супроводжується виставкою освітніх досягнень учнів за результатами вивчення навчального предмету.

Реалізація педагогічних технологій формування громадянської зрілості старшокласників має широко варіативний характер. Тобто у кожній із них можуть доцільно до вимог педагогічних ситуацій використовуватися всі наукові концепції особистісної зрілості. Кожна педагогічна технологія має специфічну спрямованість на розвиток певних складових громадянської зрілості, водночас певним чином впливаючи й на розвиток інших її компонентів.

Визначення якості громадянської зрілості старшокласників за критеріями, показниками та рівнями її вияву дає змогу характеризувати її ефективність. Традиційною педагогікою сформовано стійке переконання у тому, що провідним показником ефективності розвитку особистості є рівень засвоєння нею знань, умінь і навичок [8]. Насправді, оволодіння знаннями, уміннями та навичками є дієвим критерієм змін, які відбуваються з особистістю учня впродовж його навчання в школі.

Упродовж тривалого часу визнається, що найефективнішим способом діагностування розвитку особистості є контент-аналіз документів і продуктів освітньої діяльності [9]. Цей метод дає змогу скласти узагальнені особистісні характеристики окремих осіб за частотою їх вияву, відповідає положенням гуманістичної педагогіки та є цілком придатним для діагностики процесів формування громадянської зрілості старшокласників. Це був один із провідних методів у дослідженнях Г. Олпорта, а К. Роджерс вбачав розуміння поведінки людини тільки у термінах її суб'єктивних переживань і виявів [10].

Показники сформованості громадянської зрілості характеризують міру продуктивності її компонентів та розвитку громадянських якостей старшокласників як зрілих суб'єктів.

Контент-аналіз досліджень структури громадянської зрілості дає нам змогу диференціювати її загальні компоненти за такими показниками: почуття громадського обов'язку, патріотизм, просуспільна діяльність, інтерес до суспільно-політичного життя й участь у житті суспільства, національна та планетарна свідомість. Визначені компоненти складають значущі характеристики громадянської зрілості, які забезпечують успішність освіти старшокласників.

Критерії особистісно-професійного розвитку визначають міру сформованості компонентів громадянської зрілості старшокласників за показниками продуктивності їхньої освітньої діяльності та розвитку їхніх соціально значущих якостей.

Рівні сформованості громадянської зрілості характеризують досягнення суб'єктів загальної освіти різного ступеня у освітній діяльності та визначаються нами на підставі критерію широти суспільного вияву компонентів громадянської зрілості.

Оскільки формування громадянської зрілості виявляється у динаміці успіхів старшокласників, то це вимагає аналізу рівнів її вияву, уникаючи негативних оцінок (незадовільно та неприйнятно), за позитивними показниками індивідуальних особливостей у їхньому досягненні (початковий, середній, достатній, високий), які використовуються в оцінюванні успішності освіти учнів за національною шкалою у ЗНЗ України. Причому, початковий рівень є тим пороговим значенням сформованості громадянської зрілості, який визначається мінімальними вимогами державних освітніх стандартів. Решта рівнів вищого рангу визначаються нами як референтні (опорні) точки, що описують типові вимоги щодо очікуваних рівнів індивідуальних досягнень щодо сформованості громадянської зрілості осіб, що навчаються в старшій школі.

Конкретизація й опис показників сформованості громадянської зрілості дозволили визначити авторський інструментарій діагностики її стану (див. таблицю 1).

Експериментальне дослідження було спрямованим на підвищення ефективності формування громадянської зрілості старшокласників засобами педагогічних технологій, відібраних за концептуальними засадами переконливого пояснення та прогнозування процесу та результатів цього формування.

У результаті експериментальної роботи нами встановлено співвідношення між двома змінними: концептуальними засадами формування громадянської зрілості старшокласників і відповідними їм педагогічними технологіями.

Таблиця 1

**Загальні показники сформованості громадянської зрілості
за результатами освітньої діяльності старшокласників**

Рівень	Показники оцінювання
Високий, 10-12 балів	Почуття патріотизму, планетарна свідомість
Достатній, 7-9 балів	Почуття громадського обов'язку, національна свідомість
Середній, 4-6 балів	Участь у житті суспільства та просуспільна діяльність;
Початковий, 1-3 бали	Інтерес до суспільно-політичного життя

Дослідно-експериментальна робота була складовою процесу загальної середньої освіти учнів старших класів, під час якої впровадження обґрунтованих педагогічних технологій здійснювалося в експериментальних групах, а традиційні педагогічні технології застосовувалися у контрольних групах.

Програма дослідно-експериментальної перевірки ефективності педагогічних технологій формування громадянської зрілості старшокласників складалася із констатувального, формувального та контрольного етапів.

Констатувальний етап експерименту, у якому взяли участь 127 учнів, був спрямований на визначення ефективності традиційних підходів до формування громадянської зрілості старшокласників у процесі загальної середньої освіти.

Із метою визначення впливу загальної середньої освіти на кількісно-якісні показники громадянської зрілості старшокласників та для з'ясування динаміки цього процесу нами було здійснено поетапне діагностування рівнів сформованості компонентів громадянської зрілості учнів шляхом вивчення представленої в таблиці 2 схеми-характеристики, заповненої на учнів класними керівниками. У якості критеріїв сформованості громадянської зрілості було використано динаміку змін її компонентів.

Попереднє діагностування дало нам змогу виявити за допомогою якісного аналізу даних, наведених у таблиці 2, динамічні групи сформованості всіх досліджуваних компонентів громадянської зрілості.

Таблиця 2

**Розподіл старшокласників за рівнями громадянської зрілості
(констатувальний експеримент)**

Рівні вияву особистісно-професійного розвитку			
Початковий (%) 1-3 бали	Середній (%) 4-6 балів	Достатній (%) 7-9 балів	Високий (%) 10-12 балів
15,1	10,8	14,8	24,3

Відстеження динаміки рівнів сформованості громадянської зрілості учнів контрольних класів від констатувального експерименту на початку 10 класу до його завершення наприкінці 11 класу виявило тенденцію стійкого регресивного зменшення високого (на 1,5 %), достатнього (на 1,7 %) рівнів їхньої громадянської зрілості. Це підтверджує існування зазначеної Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року проблеми зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської молоді внаслідок відсутності цілісної системи її соціалізації та духовного розвитку [7].

Аналіз отриманих у ході проведеного констатувального дослідження результатів зрізу вказав на те, що наявні традиційні підходи до формування громадянської зрілості старшокласників у процесі загальної середньої освіти є недостатньо ефективними та потребують концептуального коригування та відповідної організації за спеціально підібраними педагогічними технологіями.

Формувальний етап експерименту (участь брали 62 старшокласники експериментальних груп і 65 школярів контрольних груп) передбачав упровадження концептуально згрупованих педагогічних технологій формування громадянської зрілості у загальну середню освіту старшокласників.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності запропонованої системи педагогічних технологій формування в старшокласників громадянської зрілості передбачала встановлення її динаміки за допомогою відповідних педагогічних технологій, що використовувалися під час навчання. У контрольних групах застосовувалися традиційні форми організації навчання та педагогічні технології.

Застосування впродовж формувального експерименту в експериментальних групах п'яти педагогічних технологій (концепції громадянської освіти у технології її інтеграції; технології педагогіки співробітництва; викладання навчальних дисциплін, яке формує людину; Дальтон-плану; громадського огляду освітніх досягнень), спрямованих на формування громадянської зрілості старшокласників, сприяло представленій у таблиці 3 позитивній динаміці її зростання на високому (+4,7 %) та достатньому (+5,1 %) рівнях.

Контрольний етап дослідно-експериментальної роботи передбачав здійснення кількісно-якісного аналізу результатів формування громадянської зрілості старшокласників, порівняння рівнів цієї сформованості у респондентів контрольних та експериментальних груп, а також визначення ефективності реалізації обґрунтованих педагогічних технологій.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика рівнів громадянської зрілості старшокласників

Групи	Рівні вияву громадянської зрілості (%)							
	На початковому етапі експерименту в 10-му класі				Наприкінці експерименту в 11-му класі			
	Високий 10-12 балів	Достатній 7-9 балів	Середній 4-6 балів	Початковий 1-3 бали	Високий 10-12 балів	Достатній 7-9 балів	Середній 4-6 балів	Початковий 1-3 бали
Кг	23,7	15,2	11,3	13,3	24,4	15,6	13,8	13,8,4
Ег	25,4	21,2	16,1	10,8	30,1	26,3	18,8	10,1

Аналіз результативності формування громадянської зрілості старшокласників під час їхнього навчання в старшій школі упродовж двох років виявив рівень громадянської зрілості учнів експериментальних та контрольних груп. Перевірка за критерієм Пірсона однорідності оцінок рівнів сформованості громадянської зрілості виявила суттєву розбіжність у рівнях громадянської зрілості учнів експериментальних груп у порівнянні з контрольними.

Динаміка формування громадянської зрілості старшокласників за результатами їх навчання в середній школі засвідчила таку продуктивність упровадження педагогічних технологій: в експериментальних групах негативну динаміку рівнів сформованості компонентів громадянської зрілості зафіксовано лише на найнижчому (початковому) рівні; у контрольних групах негативна динаміка простежувалася на більш високих рівнях (високому, та достатньому). Значущість різниці між показниками рівнів сформованості громадянської зрілості старшокласників експериментальних і контрольних груп засвідчила позитивний вплив експериментального фактора – п'яти застосованих

нами інноваційних педагогічних технологій формування громадянської зрілості старшокласників, якими був забезпечений дієвий взаємозв'язок між етапом навчання в старшій школі і рівнем громадянської зрілості старшокласників.

Можливе впровадження отриманих результатів дослідження у процес організації та зміст загальної середньої освіти в умовах переходу на індивідуальне планування старшокласниками власних освітніх траєкторій у профільному навчанні, уніфікації диференційованої та індивідуалізованої системи організації навчального процесу та для розробки критеріїв стимулювання просуспільної діяльності старшокласників.

Висновки. Результати дослідження засвідчують досягнення його мети та вирішення поставлених завдань, що стало підґрунтям для формулювання таких висновків:

1. Проаналізовано зміст ключового поняття дослідження «громадянська зрілість». Розроблено та науково обґрунтовано концепцію формування громадянської зрілості старшокласників на засадах наявних структурних концепцій зрілості особистості в психодинамічній теорії особистості З. Фрейда, гуманістичному напрямі в теорії особистості А. Маслоу, феноменологічному підході в теорії особистості К. Роджерса.

2. Спроековано систему з п'яти педагогічних технологій формування громадянської зрілості старшокласників, що містить: концепцію громадянської освіти у технології її інтеграції; технологію педагогіки співробітництва; викладання навчальних дисциплін, яке формує людину; Дальтон-план; технологію громадського огляду освітніх досягнень.

3. Визначено чотири рівні сформованості громадянської зрілості старшокласників за критерієм широти суспільного вияву її складників: високий (почуття патріотизму, планетарна свідомість); достатній (почуття громадського обов'язку, національна свідомість); середній (участь у житті суспільства та просуспільна діяльність); початковий (інтерес до суспільно-політичного життя).

4. Дослідно-експериментальна перевірка системи педагогічних технологій формування громадянської зрілості старшокласників довела їхню ефективність, що виявилось у суттєвості різниці між рівнями сформованості громадянської зрілості учнів контрольних та експериментальних груп.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення теоретико-методичних засад формування громадянської зрілості студентів педагогічних вищих навчальних закладів у віковий період ранньої юності (17–19 років) в освітньому просторі ВНЗ. Результатом цього стане створення задекларованої Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті системи виховання свідомих громадян – патріотів і професіоналів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демиденко Т., Магдик О. Підготовка вчителів до здійснення громадянської освіти // Т. Демиденко, О. Магдик. – 2001. - № 46. – С. 1.
2. Канішевська Л. В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : дис... докт. пед. наук : спец. : 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Л. В. Канішевська. – К., 2011. – 489 с.
3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : проект // Педагогічна газета. – 2000. - № 6. – С. 4.
4. Кузьміна Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования : [монография] / Н. В. Кузьмина. – М. : Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов, 2001. – 144 с.
5. Мироненко Т. П. Формування громадянської зрілості у майбутніх учителів / Т. П. Мироненко : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. П. Мироненко. – Одеса, 2001. – 20 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : [електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://osvita.ua/legislation/other/36322/>
8. Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії : навч.-метод. посіб. у 2 ч. / [Бардінова В. Д., Бойко А. М., Цина В. І. та ін.; за ред. А. М. Бойко]. – К. : ВІПОЛ; Полтава : АСМІ. – . – Ч. I : Теорія навчання. – 2002. – 370 с.;
Ч. II : Теорія виховання. – 2004. – 504 с.
9. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : В 2 т. / Г. К. Селевко – М. : НИИ школьных технологий, 2006. –Т. 1. – 816 с. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
10. Хьелл Л. Теории личности. / Хьелл Л., Зиглер Д. – СПб. : Питер, 2007. – 607с.
11. Яворська Г. Х. Теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України : дис... докт. пед. наук; спец.: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Г. Х. Яворська. – Київ, 2006. – 479 с.

REFERENCES

1. Demydenko T., Mahdyk O. Pidhotovka vchyteliv do zdiysnennya hromadyans'koyi osvity // T. Demydenko, O. Mahdyk. – 2001. № 46. – S. 1.
2. Kanishevs'ka L. V. Teoretyko-metodychni osnovy vykhovannya sotsial'noyi zrilosti starshoklasnykiv zahal'noosvitnikh shkil-internativ u pozaurochniy diyal'nosti : dys... dokt. ped. nauk : spets. : 13.00.07 «Teoriya i metodyka vykhovannya» / L. V. Kanishevs'ka. – K., 2011. – 489 s.
3. Kontsepsiya hromadyans'koho vykhovannya osobystosti v umovakh rozvytku ukrayins'koyi derzhavnosti : proekt // Pedahohichna hazeta. – 2000. № 6. – S. 4.
4. Kuz'myna N. V. Akmeolohyeheskaya teoryya povыshenyya kachestva podhotovky spetsyalystov obrazovannya : [monohrafyya] / N. V. Kuz'myna. – M. : Yssled. tsentr problem kachestva podhot. spetsyalystov, 2001. – 144 s.
5. Myronenko T. P. Formuvannya hromadyans'koyi zrilosti u maybutnikh uchyteliv / T. P. Myronenko : avtoref. dys. kand. ped. nauk : spets. : 13.00.04 «Teoriya ta metodyka profesiynoyi osvity» / T. P. Myronenko. – Odesa, 2001. – 20 s.
6. Natsional'na doktryna rozvytku osvity Ukrayiny u XXI stolitti. – K. : Shkil'nyy svit, 2001. – 24 s.
7. Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku : [elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu:
<http://osvita.ua/legislation/other/36322/>
8. Pedahohika. Intehrovany kurs teorii ta istoriyi : navch.-metod. posib. u 2 ch. / [Bardinova V. D., Boyko A. M., Tsyna V. I. ta in.; za red. A. M. Boyko]. – K. : VIPOL; Poltava : ASMI. – . –
Ch. I : Teoriya navchannya. – 2002. – 370 s.;
Ch. II : Teoriya vykhovannya. – 2004. – 504 s.
9. Selevko H. K. Entsyklopedyya obrazovatel'nikh tekhnolohyy : V 2 t. / H. K. Selevko – M. : NYY shkol'nikh tekhnolohyy, 2006. – T. 1. – 816 s. – (Seryya «Entsyklopedyya obrazovatel'nikh tekhnolohyy»).
10. Kh'ell L. Teoryy lychnosti. / Kh'ell L., Zyhler D. – SPb. : Pyter, 2007. – 607s.
11. Yavors'ka H. Kh. Teoretychni ta metodychni zasady formuvannya sotsial'no-profesiynoyi zrilosti kursantiv vyshchikh navchal'nykh zakladiv MVS Ukrayiny : dys... dokt. ped. nauk; spets.: 13.00.04 «Teoriya ta metodyka profesiynoyi osvity» / H. Kh. Yavors'ka. – Kyiv, 2006. – 479 s.

VALENTYNA TSYNA

FORMATION OF CIVIL SOCIETY OF OLD MANAGERS BY MEANS OF INNOVATIONAL PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

The article is devoted to the actual problem of substantiation of the holistic approach to the formation of civic maturity of senior pupils as an integrative manifestation of a number of its components, related to the peculiarities of educational activity. The purpose of this research is to develop theoretical and technological foundations of the substantiation and experimental verification of a holistic system of pedagogical technologies for the formation of civic maturity of senior pupils. The research uses theoretical methods for substantiation of methodological approaches, empirical methods for determining the levels of formation and methods of mathematical statistics for tracking trends in their qualitative changes regarding the formation of senior matched civic maturity. The structure of the article is defined by the following research objectives: to reveal the essence of the conceptual-categorical apparatus and the conceptual foundations of the research; to design a system of innovative pedagogical technologies for the formation of civic maturity of senior pupils; to define criteria, indicators and to characterize the levels of formation of civic maturity as a result of general secondary education; to experiment experimentally with the effectiveness of the system of innovative pedagogical technologies for the formation of civic maturity of high school students in secondary schools of general education. The content of the key concept of research "civic maturity" is analyzed. The concept of formation of civic maturity of senior pupils on the basis of existing structural concepts of personality maturity in the psychodynamic theory of personality S. Freud, humanistic direction in the theory of personality A. Maslow, and phenomenological approach in the personality theory of K. Rogers was developed and scientifically substantiated. The system of five pedagogical technologies of formation of civic maturity of senior pupils has been designed, which contains: the concept of civic education in the technology of its integration; technology of cooperation pedagogy; Teaching of disciplines that forms a person; Dalton plan; technology of public viewing of educational achievements. Four levels of formation of the seniority of civic maturity according to the criterion of the breadth of the public expression of its components are determined: high (feeling of patriotism, planetary consciousness); sufficient (sense of public duty, national consciousness); average (participation in society and social activities); initial (interest in socio-political life). The experimental and experimental verification of the system of pedagogical technologies for the formation of civic maturity of senior pupils proved their effectiveness, which was manifested in the significance of the difference between the levels of formation of civic maturity of pupils of control and experimental groups.

Key words: *personality, civic maturity, innovative pedagogical technologies.*

Одержано 02.11.2017р